

Образец за рецензия

Препоръчителен обем за рецензията: шест до седем страници за всеки кандидат

РЕЦЕНЗИЯ

От: Проф. Дикн Атанас Леонидов, Икономически институт на БАН

Относно: Кандидатурата на следните кандидати за хабилитация съгласно българското законодателство като **ДОЦЕНТ** в област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки в професионално направление: 3.8 Икономика в Американски университет в България. Конкурсът е обявен в Държавен вестник, брой 75 от 9 септември 2014 г.

Кандидат 1: **Тамара Пенева Тодорова**
преподавател по икономика, катедра "Икономика"
Американски университет в България

Представям следващата оценка като член на научното жури по цитирания по-горе конкурс, съгласно заповед на Президента на АУБ от 6 ноември, 2014 г. и решение на АУБ от 6 юни, 2014 г. Оценката ми е изготвена съгласно изискванията на ЗРАСРБ, Правилника за неговото прилагане, Вътрешен правилник, политики и процедури на АУБ, включително Процедура за хабилитация и обява за конкурс на Интернет – страницата на АУБ.

Оценка на кандидата

Вземат се предвид основните и допълнителни показатели, дадени в „Насоки за работата на научното жури“.

РЕЦЕНЗИЯ

на преподавателската дейност и научните трудове на редовния асистент Тамара Тодорова за получаване на научното звание "редовен доцент" по специалността "Икономикс" при Американски университет в България

Рецензент: Проф. Дикн Атанас Леонидов

Уважаеми членове на хабилитационното жури,

1. Процедурните изисквания са спазени. По обявения конкурс Тамара Тодорова е единствен участник.

2. Тамара Тодорова е родена е през 1971 г. През 1995 г. завършва специалността "Международни икономически отношения" в Икономически университет, Варна. Като редовна аспирантка през 2001 г. тя защитава дисертация на тема "Транзакционен модел на транснационалната корпорация: тестване в условията на българския пазар" към Специализирания научен съвет по икономическа теория и

макроикономика при ВАК. Избрана е с пълно единодушие и получава образователната и научна степен "доктор" по научната специалност "Световно стопанство и МИО".

3. Преподавателска дейност.

През 1996 г. получава магистърска степен по бизнес администрация в Къламбъс Стейт Юнивърсити. В ИУ, Варна Тамара Тодорова е докторант и хонориран асистент /1997-2000/. Тя работи в департамента по МИО и чете курсове по международна икономика, външнотърговски отношения на България, международен маркетинг и публични отношения на студенти от всички специалности.

От 2000 г. е редовен асистент в Американския университет в България. Там тя преподава различни курсове, между които Микроикономика, Количествени методи в икономиката и др. Освен това води общообразователни курсове на студенти като Принципи на микроикономиката и Принципи на макроикономиката, които са нужни за бизнес администрация, политически науки, европеистика и др. През последните години води занятия по Принципи на микроикономиката, Количествени методи в икономиката, Динамична оптимизация, Международна търговия, Икономика на реформите и прехода, както и Индустриална организация. Пълен списък на курсовете е приложен на края на описанието ѝ.

В областта на преподаването през последните години усилията на участничката в настоящия конкурс са насочени към прилагането на нови подходи при обучението на студентите, на усъвършенстването им с оглед да бъдат постигнати максимално ефективни резултати в процеса на обучението. В него Тамара Тодорова прилага специфични и иновативни методи и подходи при отделните курсове. По отношение на учебниците и учебните материали като най-голямото свое постижение на педагогическата техника в областта на количествените методи на анализ тя основателно сочи използването на своя учебник *Problems Book to Accompany Mathematics for Economists*, издаден от Уайли-Блекуел през май, 2010 г.

В справката е посочено използването на разнообразни техники - например по отношение на курсовете от ниво 200 и 400. През 2008 по Международна търговия ЕСО214 са въведени доклади по страни, които студентите са длъжни да представят. В курса по Индустриална организация ЕСО 401 всичките ѝ лекции са придружени със сложни графики и уравнения в ППТ и са използвани ППТ бележките в допълнение към лекциите в клас. Това е отнело доста време, но студентите са оценили усилията ѝ, особено при подготовката на изпитите по курса. В Управленска икономика в МВА програмата са въведени кратки презентации от студентите по кратките казуси, имащи връзка с даден икономически проблем. Използваната техника е спомогнала курсът да придобие повече практически ориентиран характер предвид реалния опит от бизнеса, натрупан от студентите.

Ограниченият обем на рецензията не ни позволява да се спрем на всички използвани методи и техники при преподаването на лекциите. Тези методи и техники са прилагани с отчитане на спецификата на отделните курсове и са допринесли за по-доброто възприемане на съдържанието им от студентите. Преподавателската дейност на Тамара Тодорова заслужава висока оценка за нейния конкретен подход, прилаган в отделните случаи на обучението. Важен

фактор за успешната ѝ работа със студентите е и нейната широка ерудиция и отличното познаване на микроикономическата и макроикономическата теория.

4. Научни публикации

За настоящия конкурс за присъждане на научното звание "доцент" към Американски университет в България от Тамара Тодорова са представени за рецензиране общо 32 публикации. Те включват 16 реферирани публикации, 3 работни доклада, 11 нереферирани публикации и 2 превода. Приложена е също и една монография "Математически методи за икономисти". По своя обем публикациите надхвърлят изискванията за конкурс за придобиване на научното звание "доцент". По съдържанието си те са посветени на важни проблеми на икономическата теория и практика.

Тамара Тодорова се е ориентирала към изследване на въпроси, които малко са били предмет на специален интерес, особено от български автори. В най-общ план се отнася за два съществени типа изследвания: първият тип правилно е определен като отнасящ се в областта на новия институционален анализ, а вторият тип е дефиниран като имащ неинституционален характер. Като отличителна черта на първия тип се сочи неговата "нетехническа и качествена" специфика. От страна на участничката в конкурса като по-конкретни проблеми на изследване са посочени главно следните области: новата институционална икономика, теорията за транзакционните разходи, институционалният анализ и проблемът за пазарните провали. Става въпрос за теоретични концепции, които имат високо абстрактен характер, което създава трудности при тяхното изследване, тъй като в тях се използва специфичен концептуален апарат. Този апарат напълно е овладян от Тамара Тодорова.

По своята същност новата институционална икономика създава предпоставки за решаване на важни практически въпроси, свързани с функционирането на съвременните икономики с оглед повишаването на тяхната ефективност. Тази нова икономическа школа бележи прогрес в сравнение със съдържанието на традиционния неокласически анализ, въпреки че не скъсва напълно с неговите теоретически постулати. Важен неин принос се състои в постигането на известно приближаване на икономическата теория към потребностите на стопанската практика.

Като твърде важен ракурс в изследванията на Тамара Тодорова следва да подчертаем открояването от нея на ключовата роля, която новата институционална икономика може да има при осъществяването на стопанските реформи, свързани с прехода към пазарно стопанство в икономиките от страните на Източна Европа, включително и България. Действително в парадигмата на новоинституционалната икономика се съдържа един потенциал за реализиране на по-ефективни политики и резултати от тях в сравнение с наложените неолиберални препоръки в духа на Вашингтонския консенсус. Съществена положителна страна в изследванията на Тамара Тодорова се състои в успешното съчетаване на логическия метод на анализ с метода на емпиричните тествания.

При оценяването на възгледите на новата институционална икономика тя се базира на най-видните и авторитетните ѝ представители, а именно Роналд Коус, Дъглас Норд, Оливър Уилямсън. При интерпретирането на съдържанието на

икономическите теории и концепции изобщо нейният подход е строго научен и обективен, не е повлиян от ценностни съждения, а още по-малко от политически пристрастия и апологетика. В нейните публикации /реферирани статии, работни доклади и нереферирани статии/ се съдържат редица научни приноси и резултати. Те са намерили място главно, но не и единствено в работите ѝ, свързани с проблематиката за икономическия преход в страните от Източна Европа, в частност в България. Трансформационните процеси в тези държави са разгледани през призмата на понятийния апарат на новата институционална икономика при анкетизиране на ролята на транзакционните разходи.

5. Научните приноси могат да бъдат представени в следния синтезиран вид:

- В публикациите, свързани с използването на транзакционните разходи, пазарните провали, опортюнизма, екстерналите, монополната власт, както и значението на институциите, на правната система, на съдилищата и на държавата в условията на прехода към пазарна икономика:

- основополагаща роля за изследванията на Тамара Тодорова тук имат двете нейни ранни статии: "Фирмата в контекста на теорията за транзакционните разходи" и "Преди и след Коус: ролята на транзакционните разходи", публикувани в двете български водещи списания "Икономическа мисъл" и "Икономически изследвания". В тях тя обръща внимание на формулираната теза от Роналд Коус за принципното различие между пазара като стихийен и анонимен механизъм и фирмата като институция, заместваща този механизъм. Там се подчертава значението на транзакционните разходи в условията на прехода и възможността голямото им нарастване да блокира процеса на създаването на реална пазарна икономика в Източна Европа. Като аргумент се привежда идеята, че този процес е скъпоструващ, изискващ време и значителни ресурси.

- Насочването на анализа към реално съществуващите транзакционни разходи в модела на Коус, а не към неправилното му отъждествяване с допускането за нулеви транзакционни разходи, е също важно постижение, съдържащо се в публикацията "Ревизираната Теорема на Коус: значение за икономическия преход" в Атлантик Икономик Джърнал.

- Друго важно постижение е направеният начален анализ в статията "Качествени аспекти на икономическия преход: ефектът на ниското качество върху пазара" на причините за по-ниското качество на произвежданите стоки и услуги в икономиките от Източна Европа. Като основна причина се определя ролята на опортюнизма, пораждащ прекомерно високи транзакционни разходи в този регион от Европа. В тази връзка е формулирано разбирането, че това е главната причина за пазарните провали и стопанското недоразвитие на тези икономики.

- Като съществен принос в нейната публикация "Държавата като инструмент за икономия на транзакционни разходи" оценяваме високо нейната концепция, която не свежда ролята на държавата до непрякото ѝ въздействие чрез правната система и определянето и защитата на правата на собственост, каквото обичайно е гледището на западните икономисти за държавата. Обратно на тях Тамара Тодорова подчертава ролята на държавата, която тя трябва да изпълнява при разпределението на ресурсите чрез един централизиран, административен и пряк начин. Тя акцентира на този аспект на държавата като икономизиращ агент на

Американски университет в България

транзакционни разходи в стопанствата от Източна Европа, където размерът на тези разходи е прекомерно висок и процесът на прехода към пазара е силно затруднен през последните 20 години. В този контекст заслужава да приведем следния пасаж от работата на Тамара Тодорова:

"Изпитвайки смайващо високи транзакционни разходи, бившите социалистически икономики показват, че в контраст на установените клишета пазарът невинаги от самосебе си работи."

Във връзка с това Тодорова прави извод, насочен срещу господстващата неокласическа мантра, а именно заключава, че държавата невинаги е лош стопанин и има да изпълнява една по-директна роля в икономиката. По-нататък авторът заключава, че "има общества и сектори, в които държавата е по-подходящ инструмент за разпределение на ресурсите от пазара".

- За централното място, което анализите на проблемите за транзакционните разходи заемат в изследванията на Тамара Тодорова, свидетелства и последната ѝ публикация "Корените на пазарните провали в транзакционните разходи". В нея е направен интересен опит да се обоснове оригиналната теоретична теза, според която "произходът на различните типове пазарни провали се корени в транзакционните разходи". Заслужава да се позовем и на същността на нейната фундаментална теза, която се свежда до оригиналната идея, че "икономическите системи със значителни транзакционни разходи биха могли да бъдат повече податливи на пазарни провали и в такива системи би могло да има потребност от прилагане на алтернативни подходи за разпределение на ресурсите. Отбелязва се, че всички форми на пазарни провали са от значение за Източна Европа: екстерналии, монополна власт, опортюнизъм, асиметрична информация и публични блага. С оглед на поставената задача са разгледани и оценени възгледите на Кенет Ароу, Туманов, Уилямсън за връзката между транзакционните разходи и различните форми на пазарни провали. Изводът, който е направен, се състои в посочването на обстоятелството, че в съвременната икономическа теория липсва общо обяснение на причините за пазарните провали.

- В "Неблагоприятните ефекти на транзакционните разходи в Източноевропейските икономики" са използвани по-специфични методи чрез прилагане на графичен анализ и оптимизационни техники. Чрез тях се установява, че тези икономики, "затруднени от много големи транзакционни разходи", се характеризират с много по-ниска нетна агрегатна производствена функция или, с други думи, с много по-малък производствен потенциал за стопански растеж в сравнение с развитите страни.

- И накрая, в "Тенденции за вертикална интеграция в секторите с високи транзакционните разходи: случаят на българската фармацевтична промишленост" Тамара Тодорова изследва емпирично високите транзакционни разходи във фармацевтичния сектор. Това изследване има и един по-общ аспект, доколкото концептуалната рамка на новата институционална икономика е използвана на микроравнище с оглед изучаване на поведението на фирмите от гледна точка на теорията за транзакционните разходи, вертикалната интеграция и сливанията.

- Тамара Тодорова има изследвания, в които се използват специфични математически техники. Става дума за решаване на динамични времеви проблеми, нормата на рентата и пазарната цена на капитала и други. На тях не отделяме специално внимание, но несъмнено те са атестат за широки изследователски интереси и възможности.

- Накрая смятам за необходимо да подчертая и положителните аспекти, съдържащи се в статиите "Световното търсене като фактор на неблагоприятния растеж" и "Банките и кризата". В първата работа на основата на графичен анализ се доказва, че растежът ще поражда такъв ефект само за продуктите, за които световното търсене е нееластично и което води до сериозно влошаване на условията на търговия. Като пример за такива стоки са посочени хранителните продукти и естествените ресурси като петрола. По отношение на втората публикация смятам положителен подхода при анализа на глобалната финансова криза, като там се подчертава, че тя не е резултат само на една причина, а има комплексен характер. Основателен е и изводът за необходимостта от осъществяване на по-голям контрол от правителствата над банките и финансовия сектор, за да бъдат предотвратявани бъдещи разрушителни и циклични кризи.

6. Международна дейност

Тамара Тодорова активно участва с редица прояви: изнасяне на научни доклади на международни форуми, на конференции и семинари. Много от нейните статии са публикувани в престижни списания. Има участия в няколко международни изследователски проекта, както и такива, свързани с обучението. През 2006 г. получава и изследователска стипендия от Фулбрайт като гост-изследовател в Университета, Бъркли в Калифорния, чийто домакин е Оливър Уилямсън, който в последствие бе удостоен с Нобелова награда по икономика.

7. Цитируемост

Има общо 11 цитирания на нейни трудове от други автори, в т.ч. и от мен. Цитирал съм нейната статия "Фирмата в контекста на теорията за транзакционните разходи" в своя труд "Ендогенната теория на растежа и основните икономически школи" в сп. Икономическа мисъл, кн. 2, 2006 г.

8. Владее свободно английски и руски език /писмено и говоримо/ и френски /писмено/.

9. Лични впечатления

Първите ми впечатления от Тамара Тодорова са свързани с малката ѝ докторска дисертация, на която бях определен за научен рецензент. Тя беше разработена на високо научно равнище. Бях рецензент и на нейната промоция в АУБ. По нейна молба ѝ дадох препоръка като гост-изследовател в Университета на Калифорния, Бъркли. Между нас се установи много добра размяна на научна информация. За мен Тамара Тодорова е оформен зрял изследовател със свой стил в научните изследвания и преподавателската дейност. Има завидна работоспособност. В общуването си с колегите тя е много етична. Цитирал съм една от нейните научни разработки. Нямам научни публикации с нея, но през годините съм я напътствал в научното ѝ израстване.

10. Критични бележки и препоръки

Имам две критични бележки по нейната периферирана статия "Банките и кризата". Първата се отнася до това, че, изхождайки от схемата за принципала и агента, цялата отговорност за глобалната финансова криза се стоварва на банковите мениджъри, но такава отговорност имат и собствениците. Не се обръща внимание на инструментите, които те имат за контрол на дейността на банките, но които реално те не са използвали. Другата критична бележка е от по-фундаментален характер и има отношение към ролята на идеологията на късния неолиберализъм, поддържана от представители на Чикагската школа за способността на пазарите, включително и на финансовите, да се саморегулират, без да е необходима намеса от Централната банка на САЩ. Апотеоз на тази абсурдна теза е т.нар. хипотеза за ефективния пазар /Efficient Market Hypothesis/, която беше взета "на въоръжение" от управителя й Алън Грийнспан, а в последствие и от Бен Бернанке. Това доведе дотам, че никакви мерки не бяха взети за намеса, въпреки че финансовата криза явно назряваше. На вредата от тази фундаменталистка догма обръща внимание в книгата си "Икономика на кризите" известният американски икономист Нуриел Рубини от 2010 г.

Имам и една препоръка. Струва ми се, че е налице възможността публикациите по проблемите на новата институционална икономика и транзакционните разходи да бъдат оформени като отделна монография след не много допълнителна работа по отстраняване на някои повторения.

И последната ми критична бележка е също от принципно естество и касае неотчитането от участничката в конкурса на обстоятелството, че общественото разделение на труда може да се придружава от увеличаването на размера на транзакционните разходи, което е цената за постигането на стопанския прогрес. Направените от моя страна критични бележки са по отделни конкретни аспекти в изследванията на Тамара Тодорова и не поставят под въпрос основателността на нашата обща оценка за постигнатите безспорни научни приноси и резултати.

11. Заключение

С пълна убеденост препоръчвам на уважаемите членове на научното жури да присъдят на Тамара Тодорова научното звание "редовен доцент". Основанието за това е, че тя отговаря напълно на всички необходими изисквания по отношение на научните приноси, преподавателската дейност, широката ѝ международна дейност с различните ѝ прояви - лекции, участия в проекти и др., цитируемостта на нейните научни публикации, владенето на английски, руски и френски и т.н.

Подпис и дата: Проф. Дикл Атанас Леонидов Георгиев

14 Януари, 2015

Чрез подписа си тук декларирам и че не съм свързано лице по смисъла на § 1, т. 5 от Допълнителните разпоредби на ЗРАСРБ с кандидата/ите за заемане на академична длъжност, както и че нямам частен интерес, който може да повлияе върху безпристрастното и обективно изпълнение на работата ми като член на журито.

Eligibility Checklist

Name of the Candidate: **Tamara Todorova**

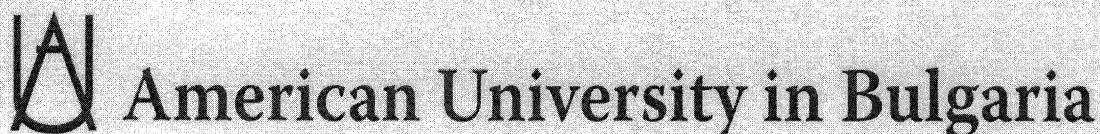
Applying for habilitation as: **Associate Professor at the American University in Bulgaria according to announcement in State Gazette, issue № 75, dated 9 September 2014**

In Professional Field: **3.8 Economics**

Check below what applies. Sign and submit together with your review

- ☐ The Candidate has Ph.D; **Yes**
- ☐ The Candidate has served five years as (Senior) Assistant Professor (for applicants for Associate Professor) or six years as Associate Professor (for applicants to Full Professor) at a recognized academic institution; **Yes**
- ☐ The Candidate has published a monograph or publications of equal standing in specialized journals. These should not repeat publications based on which Ph. D., or Doctor of Science degree, or Associate Professor Rank was granted;
- ☐ The Candidate has experience from recognized academic liberal arts institution(s); **Yes**
- ☐ The Candidate has experience in student-centered teaching approach; **Yes**
- ☐ The Candidate has undergone at least one successful evaluation in teaching, research and service at a recognized academic liberal arts institution, including positive student evaluations of teaching. **Yes**
- ☐ The Candidate has experience in teaching in English at a higher education institution with instruction in English language. **Yes**
- ☐ AUBG can ensure teaching and research load according to its internal rules and regulations. **Yes**

Date: January 14, 2015

Additional Requirements

For Associate Professor Academic Position in Professional Field 3.8 Economics

Additional specifications: new institutional economics, economics in transition, mathematical economics, microeconomics, and international trade

Name of the Candidate: **Tamara Todorova**

Check below what applies. Sign and submit together with your review or opinion.

Research

The Candidate has conducted research in the following areas:

- ☐ New institutional economics; **Yes**
- ☐ Economics of reform and transition; **Yes**
- ☐ Mathematical economics; **Yes**
- ☐ Microeconomics; **Yes**
- ☐ International trade. **Yes**

Teaching

The Candidate has teaching experience in the following areas:

- ☐ New institutional economics; **Yes**
- ☐ mathematical economics; **Yes**
- ☐ microeconomics; **Yes**
- ☐ managerial economics; **Yes**
- ☐ economics of reform and transition; **Yes**
- ☐ international trade; **Yes**
- ☐ industrial organization. **Yes**

Signature and date:

Prof. Atanas Leonidov

14 January, 2015